

Innspill til Skjelettutvalget

Saksnummer 2021/141

Monica Nordanger Enehaug og Nina Elisabeth Valstrand

Oppsummering:

På noen punkter savnes det klare definisjoner rundt behandling av menneskelige levninger. Særlig gjelder dette for begreper som «gode og ansvarlige etiske handlinger», og hva som egentlig legges i disse. Likeså er det litt uklart hva som menes med at god etikk må tolkes i «tid og rom». En slik formlulering gir rom for individuell tolkning. Klare definisjoner kan være med å bidra inn mot å “*avmaterialesere*” menneskelige levninger. Dette gjelder også ord og uttrykk som kan byttes ut. Ord som “materiale”, som objektifiserer og *dehumaniserer* individene, kan erstattes med ord som “levninger”, “menneskelige levninger” eller “skjeletter”.

Det savnes konkrete retningslinjer for menneskelige levninger fra ulike typer funnkontekst. Særlig bevisstgjørelse rundt levninger utenfor lukket gravkontekst; e.g., beingroper og andre menneskelige levninger som ikke er knyttet til en sikker gravkontekst. Dette er også menneskelige levninger som utgjør en essensiell del av fortiden og er et verdifullt bidrag til forskning, særlig arkeologisk. Denne typen funn krever særskilt dokumentasjon rundt funnkontekst og tilstand, spesielt med tanke på kontekster der flere individer er til stede. Punktene over gjelder også menneskelige levninger som faller utenfor nåværende rammeverk for fredning, særlig historiske levninger fra 1600- og 1700-tallet. Risikoen her blir at denne gruppen “ubeskyttede” levninger ikke ivaretas på samme måte.

Det savnes også definisjoner rundt bruk av metoder, særlig med tanke på at det skal brukes «riktige og hensiktsmessige» metoder ved forskning på menneskelige levninger. Det foregår en omfattende revisjon på metoder i osteologi og rettsantropologi internasjonalt. Riktig bruk av metode i forskningsprosjekt med menneskelige levninger handler også om nøyaktighet i resultat. Det er viktig at metodene som benyttes i forskningsprosjektene følger oppdatert forskning (internasjonalt) slik at forskningsresultatene gir kredibilitet og at resultatene ikke kan misbrukes. Resultatene bør være så nøyaktige og “objektive” som mulig og valg av riktig metode spiller her særs stor rolle. Dette er også relevant inn mot prøvetaking (destruktive prøver), hvor det er viktig at unødvendig sampling ikke blir utført, men også at mengden uttak av biologisk materiale holdes til et minimum. Her bør det også stilles krav til dokumentasjon i forkant av ikke-reverserbare handlinger.

Konkrete punkter:

Innledning

1. Punktene under Innledning side 2:
 - a. I avsnitt tre, siste linje, foreslår vi å sette inn metode som en av vurderingene for prosjektets kvalitet. Mer spesifikt vektlegging på valg av metode i forhold til internasjonal utvikling, metodene i seg selv og forståelsen av hva disse kan gi svar på og likeså hva de ikke kan besvare.
 - b. Vi savner en definisjon på forskningsetiske normer i forskerfellesskapet, samt en definisjon på etisk refleksjon.
2. Målgrupper og ansvar side 3:
 - a. Vi vil foreslå å sette inn et punkt om riktig etisk og riktig metodologisk behandling under utgraving, løfting og transport av menneskelige levninger.
3. Forskningsetikk side 4:
 - a. Det står blant annet: *Videre er det normer som sier noe om forholdet til enkeltpersoner og grupper som deltar i forskningen (respekt, hensyn, menneskeverd, beskyttelse mot risiko og skade, konfidensialitet, informert samtykke etc.).* Vi savner en grunnleggende begrepsforklaring; hva er god etisk håndtering? Ordene nevnt i teksten “respekt, hensyn, menneskeverd, beskyttelse mot risiko og skade” kan også være gjeldende for menneskelige levninger.

Del A: Anerkjennelse, hensyn og kontakt

1. Del A: 1 Individet: *Oppfatninger av hva som er respektfull og verdig behandling av menneskelige levninger vil variere i tid og rom.* Gjerne spesifisere hva som menes med dette. Er det da tenkt på for eksempel historiske hensyn, som at levninger ikke blir kremert om dette motstrider samtidig tradisjon? Videre blir det gitt rom for individuell tolkning med denne formuleringen. Forslag: formulere etiske grunnprinsipper. Disse grunnprinsippene bør være stabile uansett tid og rom.
2. DEL A: 2: Nålevende etterkommere: Det burde komme tydelig frem at etterkommere har mulighet til å være uenig i at forskningen skal gjennomføres, også at det gis rom for å være med å forme forskerens avgjørelser. Formuleringen slik den står nå kan skape inntrykk av at nålevende etterkommere ikke har noen særlig påvirkningskraft.
3. Del A: 3: Unike menneskelige levninger: I første avsnitt sies det at alle menneskelige levninger er unike og har samme verdi. I avsnitt to blir levninger av høy alder likevel satt som spesielt unik, så disse to avsnittene motsier seg selv. I andre avsnitt kan en kanskje heller fokusere på at noe er mer sjeldent.
4. Del A: 4: Funnkontekster og opphavssted: Savner krav til dokumentasjon på funnkontekster, som bilder og lignende for å sikre bevis og kontekst i forskningsprosess. Slik dokumentasjon er også et viktig bidrag i videre lab-analyser.
5. Del A: 5: Ulike grupper: Foreslår at det nevnes her at metodene bør være oppdaterte, ord og metoder i tråd med ny forskning for å sikre gode og nøyaktige data bygget på respekt og riktighet.

Del B: Analyser resultater og repatriering

1. Del B: 6: punkt 2 sier *Teori- og metodevalg bør være hensiktsmessig*, og vi foreslår å sette inn at metodene må være oppdaterte (dvs. i tråd med samtidig forskningsfelt).
2. Del B: 8: Savner punkt om krav til dokumentasjon før destruktive prøver tas. Dokumentasjon som er god nok til å brukes i osteologisk analyse senere (foto, notat, 3Dmodell, e.g., om en tann skal destrueres i prøve må alle overflater dokumenteres tilstrekkelig i forkant slik at viktig vitenskapelig informasjon ikke går tapt).
3. Del B: 8: Foreslår å sette inn et punkt om nødvendig kunnskap i forkant for å sikre at prøvetaking blir gjort på en forsvarlig måte med minimale destruktive uttak.
4. Del B: 10: Prøvetaking er nevnt før gjenbegravning, men hva med mulighet for en osteologisk analyse? Det er mye essensiell informasjon som kommer frem i en makroskopisk analyse som en ikke kan erstatte med isotoper eller DNA. Når det er ønske om gjenbegravning, kan kanskje en ikke-destruktiv metode og hva denne kan gi av informasjon være av interesse for parten(e) som ønsker gjenbegravning.
5. Del B: 10: Kunne det være mulig å inkludere ikke-fredede levninger under dette punktet? Dette for å sikre kunnskap om levninger også gravlagt etter 1537, som per dags dato ikke nødvendigvis får noen form for dokumentasjon.
6. Del B: 11: Burde det også tas hensyn til publikum som ikke ønsker å se menneskelige levninger? Det kan være et valg hver enkelt besøkende kan ta om utstilte menneskelige levninger skjermes. Dette handler også om respekt for den døde.